

УДК 338.43:336.226.12

Світовий О. М.,
кандидат економічних наук, доцент,
Уманський національний університет садівництва

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ У ЗЕРНОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

Анотація. В статті розглядається питання економічної сутності податку на додану вартість та забезпечення його основних функцій у зернопродуктовому підкомплексі України. Доведена необхідність посилення стимулюючої функції даного податку та створення відповідних умов для пропорційного розвитку усіх галузей зернопродуктового підкомплексу.

Ключові слова: податок на додану вартість, зернопродуктовий підкомплекс, функції, структура доданої вартості, прибуток.

Annotation. In modern market conditions the tax system of Ukraine with introduction of the Tax code is constantly improving with the purpose of better production stimulation as well as regulation of all economy industries. It also includes the value-added tax, which comprises the largest part of the State budget of Ukraine – more that one third of all incomes.

In order to increase the added value, it is important for the grain production subcomplex to avoid mediators and to sell corn products to the customer directly. Moreover, the initial producers should be engaged in the processing of the raw product. Mediators in the agrarian sector of economy take away the significant part of profit that forms the added-value, as a result agricultural enterprises receive drastically decreased amount of VAT on their accounts.

Among the functions of VAT it is essential to distinguish the main ones, which are fiscal, regulative and stimulant. The fiscal function forms and mobilizes the financial resources of the state as it is the main purpose of the tax. The regulative function of VAT influences the price formation, and also the process of profits allocation, piling up and investments, efficiency of production, etc. By the system of tax deductions the stimulant function of VAT is realized.

Some scientists include the distribution function to the VAT main ones. Its essence consists in taking the part of profit to the state budget from the most profitable enterprises, which is then redistributed to less profitable or unprofitable sectors of the economy that are needed by society.

Consequently, the value-added tax is one of basic taxes that fills the state budget of Ukraine. Among the main functions of VAT in grain production subcomplex it is necessary to strengthen the role of stimulant function of this tax, creating the proper terms for proportional development of all industries of the subcomplex.

Keywords: value-added tax, grain production subcomplex, functions, structure of added value, profit.

Постановка проблеми. В сучасних ринкових умовах податкова система України з введенням в дію Податкового кодексу постійно удосконалюється з метою кращого стимулювання виробництва та регулювання в усіх галузях економіки. Це також стосується і податку на додану вартість, який на даний час є найбільшим наповнювачем Державного бюджету України – більше третини надходжень. Важливо, щоб даний податок виконував не лише фіскальну, а й стимулюючу та регулюючу функції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ціноутворення, формування доданої вартості та її оподаткування у агропромисловому виробництві, зокрема у зернопродуктовому підкомплексі, займаються такі вчені як Дем'яненко С.І., Лупенко Ю.О., Ільчук М. М, Камінська Т. Г., Кваша С. М , Месель-Веселяк В. Я. та інші.

Проте функції податку на додану вартість у зернопродуктовому підкомплексі недостатньо вивчені і потребують подальших досліджень.

Мета статті. Ціллю даної статті є дослідження економічної сутності, ролі та функцій податку на додану вартість у зернопродуктовому підкомплексі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Додана вартість є новою вартістю, що створює підприємство в процесі виробництва продукції. Якщо об'єднати усю додану вартість підприємств відповідної галузі економіки ти підкомплексу, то цей показник буде відображати новостворену вартість по цій галузі чи підкомплексу. В цілому ж по країні валова додана вартість – це валовий внутрішній продукт, а чиста додана вартість (валова додана вартість без урахування амортизації) – національний дохід.

Як бачимо, показник доданої вартості є одним із основних показників ефективності виробництва підприємства, галузі, підкомплексу тощо. Тому і оподаткування доданої вартості повинно відповідати важливості цього показника. Розвиток зернопродуктового підкомплексу як основного підкомплексу агропромислового виробництва багато в чому залежить від цього оподаткування.

Податок на додану вартість – це непрямий податок на додану вартість, який додається до ціни товару та сплачується кінцевим споживачем, який сплачує цей податок до Державного бюджету, а продавцю товару. Тобто, проміжний споживач товару на кожному етапі виробництва чи переробки відповідної продукції до моменту його придбання кінцевим споживачем оплачує попередньому продавцю відповідну суму з доданої вартості, яку цей продавець перераховує державі як податок на додану вартість. Іншими словами, кінцевий споживач, оплачуючи товар, сплачує усю суму податку на додану вартість, що сплачувалася продавцями до Державного бюджету протягом усього ланцюга просування товару. Отже, сутність податку на додану вартість зводиться до сплати цього податку продавцем товарів, робіт, послуг з тієї вартості, що додається до вартості придбаних матеріалів та послуг.

Суму нарахування податку на додану вартість (ПДВ) відповідного товару, проданого кінцевому споживачу, можна зобразити за допомогою формули :

$$\text{ПДВ} = (\text{ДВ}_1 + \text{ДВ}_2 + \dots + \text{ДВ}_n) * N, \quad (1)$$

де:

$\text{ДВ}_{1,2,n}$ - додана вартість на усіх етапах виробництва та просування товару до кінцевого споживача;

N – ставка податку на додану вартість.

Визначення суми податку на додану вартість для сплати до Державного бюджету цього ж товару (розрахунок згідно податкової декларації з податку на додану вартість) можна зобразити такою формулою:

$$\begin{aligned} \text{ПДВ} = & (\text{В}_1 * N - \text{П}_1 * N) + \dots \\ & + (\text{В}_n * N - \text{П}_n * N), \end{aligned} \quad (2)$$

де:

$\text{В}_{1, n}$ – сума реалізації на усіх етапах виробництва та просування товару до кінцевого споживача без ПДВ;

$\text{П}_{1, n}$ - сума придбання матеріалів та послуг на усіх етапах виробництва та просування товару до кінцевого споживача без ПДВ;

N – ставка податку на додану вартість.

Для сільськогосподарських підприємств, згідно із спеціальним режимом оподаткування сума податку на додану вартість не підлягає сплаті до бюджету та повністю залишається в розпорядженні такого сільськогосподарського підприємства для відшкодування суми податку, сплаченої (нарахованої) постачальнику на вартість виробничих факторів, за рахунок яких сформовано податковий кредит, а за наявності залишку такої суми податку - для інших виробничих цілей. Зазначені суми податку на додану вартість акумулюються сільськогосподарськими підприємствами на спеціальних рахунках, відкритих в установах банків та/або в органах, які здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України [1].

Виходячи з цього, підприємствам зернопродуктового підкомплексу, на нашу думку, важливо для збільшення доданої вартості уникати посередників і просувати зернову продукцію до споживача самими виробниками, а також безпосередньо виробникам продукції займатися її переробкою. Податковий кодекс України також визначає, що обробка чи переробка продукції, одержаної в результаті діяльності платника податку у сфері сільського та лісового господарства і рибальства, вважається діяльністю у сфері сільського та лісового господарства і рибальства за умови, якщо така продукція вирощується, відгодовується, виловлюється або збирається (заготовлюється) безпосередньо платником податку (крім їх придбання в інших осіб) [1]. Таким чином, переробка виробленого зерна на сільськогосподарському підприємстві у власних переробних цехах підпадає під спеціальний режим оподаткування ПДВ.

Ватро наголосити, що у 2012 році із загального обсягу реалізованої продукції рослинництва і тваринництва переробним підприємствам було продано 13,1 %, населенню

в рахунок оплати – 0,3 %, за земельні і майнові паї, – 2,0 %, на ринку через власну торгову мережу – 1,5 %, за іншими напрямками – 80,1 %. У деяких областях питома вага цих каналів становила 85-88 %. Закупівля сільськогосподарської продукції посередниками ведеться у несприятливі для товаровиробників періоди, коли курс цін найменший, а вимушений продаж веде до суттєвого зниження доходів і прибутку сільськогосподарських підприємств [2, с. 76]. У даному випадку посередники перепродали сільськогосподарську продукцію вітчизняним переробним підприємствам та відвантажили її на експорт,

а виробники, на нашу думку, від цього втратили значну частину прибутку (40-45 %), припускаючи, що посередники спрацювали з неменшою рентабельністю, ніж самі виробники. Отже, посередники у аграрному секторі економіки забирають у виробника значну суму прибутку як складової доданої вартості, а також сільськогосподарські підприємства недоодержують на свої спеціальні рахунки великі суми ПДВ.

Застосовуючи аналогію до зернопродуктового підкомплексу, схематично просування зернової продукції від виробника до споживача зобразимо на рис. 1.

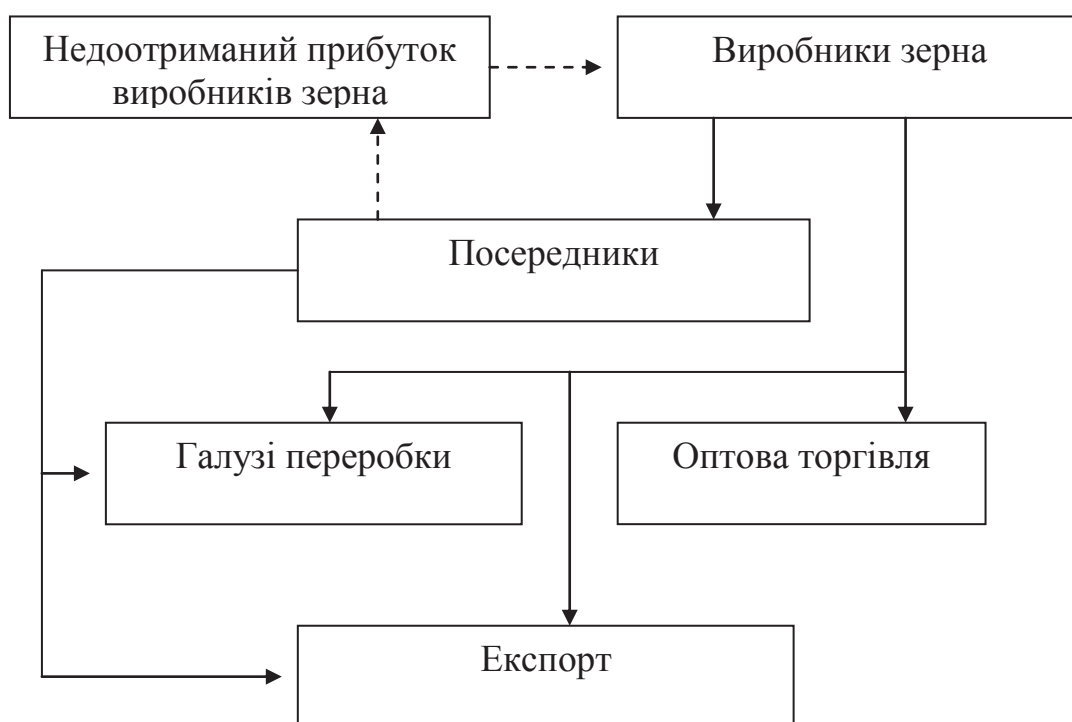

Рис. 1. Схема просування зернової продукції від виробника до споживача
Джерело: власні дослідження

Крім того, аналіз цін реалізації експортно-орієнтованих видів продукції показує, що на етапі експорту формується до 70 % загальних прибутків від реалізації основної сільськогосподарської продукції на світовому ринку, а витратна частина цієї ланки по більшості видів продукції не перевищує 10 %. Отже, чим більшу протяжність «ланок» продуктового ланцюга опанують первинні виробники, тим більшу частину доходів від кінцевої ціни реалізації продукції вони одержать. [3, с. 4]. Тут слід також зауважити, що переважна більшість вітчизняних

виробників зерна не мають можливості продавати свою продукцію на експорт через різного роду об'єктивні та суб'єктивні причини.

В основному екпортується сировина, а не продукти переробки зерна, хоча власна переробна промисловість є невантаженою. Лупенко Ю.О. зазначає, що в Україні фондоозброєність підприємств харчової промисловості стабільно зростає (у 3,8 рази за 2001-2011 роки), але при оптимальному коефіцієнті використання у 85-90 % фактично він становить 30-50 %. [4, с. 20]. До того

ж, експорт продуктів вітчизняної борошно-мельно-круп'яної промисловості по групі товарів рослинного походження знизився з 1,7 % у 2005 році до 1,1 % у 2012 році [5, с. 15].

Серед функцій ПДВ слід виділити найбільш важливі, а саме: фіскальну, регулюючу та стимулюючу. Завдяки фіскальній функції реалізується головне призначення податків: формування й мобілізація фінансових ресурсів держави. Регулююча функція ПДВ полягає у впливі на ціноутворення, а також на процес розподілу доходів, нагромаджень та інвестицій, ефективності виробництва тощо. За допомогою системи податкових пільг реалізується стимулююча функція ПДВ. Як правило, у країнах з вищою базовою ставкою оподаткування ширше застосовуються інвестиційні податкові пільги [6, с. 82]. В даному випадку це проявляється, в основному, шляхом застосування нульової ставки ПДВ на експортну продукцію (у тому числі і зернову) з метою стимулювання зовнішньоекономічної торгівлі, підтримання конкурентоспроможності українських товарів на зовнішньому ринку.

Окремі вчені, серед основних функцій ПДВ, виділяють ще й розподільчу – суть її полягає в тому, що до бюджету держави вилучається частина доходів від найбільш рентабельних видів діяльності, яка потім перерозподіляється у менш рентабельні або збиткові сфери економіки, але необхідні суспільству. Усі вище вказані функції ПДВ

проявляються і у зернопродуктовому підкомплексі.

На нашу думку, стимулююча функція ПДВ повинна бути не лише шляхом застосування нульової ставки на експортну продукцію, а й необхідна диференціація ставок в залежності від важливості продукту чи галузі для держави і виробника даної продукції.

Крім того, остаточна ціна товару що реалізується кінцевому споживачеві може бути менша, або товаровиробники отримають більші прибутки, або змінюючи структуру доданої вартості буде збільшена заробітна плата на підприємствах у випадку, коли зменшиться кількість етапів виробництва товару, що відбувається на різних підприємствах. Тобто, необхідно якомога більшу кількість циклів виробництва проводити на одному підприємстві, а також розвивати кооперацію в межах якої не буде оподатковуватися податком на додану вартість переміщення проміжного товару від одного підприємства до іншого.

Висновки. Отже, податок на додану вартість є одним із основних податків, що наповнюють державний бюджет України. Серед головних функцій ПДВ у зернопродуктовому підкомплексі необхідно посилити роль саме стимулюючої функції даного податку, створюючи відповідні умови для пропорційного розвитку усіх галузей підкомплексу.

Список літератури

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>
2. Амбросов В.Я. Ринок і стратегія розвитку сільськогосподарських підприємств / В.Я. Амбросов // Економіка АПК. – 2013. - № 10. - С. 72-79.
3. Кропивко М.Ф. Підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості агропромислового виробництва на основі розвитку кластерних систем / М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2013. - № 3. - С. 3-15.
4. Лупенко Ю.О. Про наукову діяльність ННЦ «Інститут аграрної економіки» у 2012 році та завдання на перспективу / Ю.О. Лупенко // Економіка АПК. – 2013. - № 5. - С. 16-24.
5. Експорт та імпорт продукції аграрного сектору України: стан та тенденції / [Кваша С.М., Власов В.І., Кривенко Н.В. та ін.]; за ред. С.М. Кваші. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – 80 с.
6. Мельник В. Сучасна податкова політика ЄС – 15 / В. Мельник, Т. Кошук // Економіка України. – 2012. - № 6. – С. 73-85.